

-Araştırma Makalesi-

**Zorbalığın ve Damgalanmanın Sinemasal Suretleri:
Bilmemek Filmi**

* Onur Turgut

Özet

Bu çalışmada, 2019 yapımı "Bilmemek" filmi üzerinden zorbalık ve damgalanma durumlarının izdüşümleri incelenmiştir. Filmde ana kahramanlardan biri olan Umut'un yaşadıkları merccek altına alınarak, zorbalık ve damgalanma eylemlerinin nasıl temsil edildiği yorumlanmaya çalışılmıştır. Umut, ailesinden gördüğü örtülü baskının yanında akıbeti belli olmayan bir fotoğraf sebebiyle, okul arkadaşları tarafından dışlanarak zorbalığa maruz kalmıştır. Bu durum, Umut'un kimliğinin zedelenmesi ve dışlanmış bir birey haline gelmesine sebep olmuştur. Bu yönüyle, dikkate değer bir örneklem olarak görülen Bilmemek filmi, betimsel analiz ve söylem analiziyle ayrıntılı olarak incelenmiştir. Filmin analizi sırasında, öteki olma, sosyal tecrit, cinsel yönelimle ilişkili damgalanma gibi konulara odaklanılmış ve bu durumların karakter bazındaki göstergeleri ifade edilmeye çalışılmıştır. Film, marjinalleşme, aidiyet kaybı ve damgalanma gibi nosyonları genişleterek tartışmaya açmıştır. Bu anlamda, Bilmemek filmi, bu temaları güçlü bir şekilde örneklendiren ve izleyiciye empati kurma fırsatı veren önemli bir sorgulama aracı olarak değerlendirilmiştir. Nihai olarak, zorbalığa maruz kalmanın birey üzerinde derin yaralar açtığı ve karakterlerin ruhsal düzleminde onarılamaz izler bıraktığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar kelimeler: Zorbalık, Damga, Bilmemek Filmi, Ötekilik, Homofobi

* Araştırma Görevlisi, Özyeğin Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, İstanbul, Türkiye

E-mail: onur.turgut@ozyegin.edu.tr

ORCID : 0000-0003-1631-5800

DOI: 10.31122/sinefilozofi.1159345

Turgut, O., (2023). Zorbalığın ve Damgalanmanın Sinemasal Suretleri: Bilmemek Filmi SineFilozofi Dergisi. 8 (15). 52-74

10.31122/sinefilozofi.1159345

Geliş Tarihi: 23.08.2022

Kabul Tarihi: 13.11.2022

-Research Article-

**Cinematic Aspects of Bullying and Stigma:
Not Knowing Film**

* Onur Turgut

Abstract

This study examines the manifestations of bullying and stigmatization through the film "Bilmemek" (2019). By focusing on the experiences of the main character, Umut, the representations of bullying and labeling actions are interpreted. Umut, besides the covert oppression he faces from his family, is ostracized and subjected to bullying by his schoolmates due to a photograph with an uncertain fate. He experiences the pain of a wounded identity and marginalized self. In this respect, the film "Bilmemek" is considered a noteworthy example and is analyzed through descriptive and discourse analysis. The indicators of being the "other," social isolation, and labeling due to sexual orientation are attempted to be expressed at the character level. As a result, it is concluded that being subjected to bullying leaves severe damage on the individual and causes irreparable wounds at the character level. The film "Bilmemek" is found to be a competent tool in exemplifying these representations and providing an important example for questioning and fostering empathy.

Key Words: *Bullying, Stigma, Not Knowing Film, Otherness, Homophobia*

* Research Assistant, Özyeğin University, Faculty of Architecture and Design, Istanbul, Türkiye
E-mail: onur.turgut@ozyegin.edu.tr
ORCID : 0000-0003-1631-5800
DOI: 10.31122/sinefilozofi.1159345
Turgut, O., (2023). Zorbalığın ve Damgalanmanın Sinemasal Suretleri: Bilmemek Filmi. SineFilozofi Dergisi. 8 (15). 52-74
10.31122/sinefilozofi.1159345

Received: 23.08.2022
Accepted: 13.11.2022

Extendet Abstract

Humankind is a cultural being. Our judgments about the outside world are acquired through socialization under the dominance of the mind and the self. As emphasized by Immanuel Kant in his "Critique of Pure Reason" the accumulations obtained through the external world become meaningful by being kneaded in line with the principles of the mind. Therefore, what is known about external reality can be known through phenomena that the individual makes meaningful for himself. At this point, it is possible to emphasize that representation plays an important function. As a matter of fact, the instrumental use of categorical thinking and symbolic separation is relatively easy to convey through mental typologies and various codes. At this point, it is possible to say that the representation is dynamic and differs according to the periods. It is normal for these differences to affect the way of thinking epistemologically. Because, according to Michael Foucault, representation is a way of thinking. In representation, the focus is on where the information produced through discourse comes from rather than its reality (Foucault, 2001). In other words, the discourse produced by the current period does not distill the knowledge of the essence of things, but only creates meaningful clusters within the historical context. This is often managed through language and signs. On the other hand, according to Stuart Hall, representation is the semantic production of concepts in minds created by using functions of language. While making this definition, Hall makes a culture-oriented reading and states that the shares in the culture in which the representation is produced create common perceptions. That is, mental representations produce categorical classifications through conventions between signifier and signified through language and codes. Therefore, we can say that the representations in question are structural and that the instruments of the society to categorize people create symbolic boundaries. These limits are categorically distinguishing and classifies individuals, practices, actions, time and space. Therefore, we can say that certain individuals and groups are exposed to inclusion and exclusion strategies. Considering the generally similar characteristics and behaviors of people and groups, as well as their differences such as different biological, physical, racial, economic, belief, gender, sexual orientation, it is important how these differences are perceived in the social sphere and how they are embodied by individuals who have different social interactions. These basic questions indirectly lead us to the ego-other dilemma. As a matter of fact, according to Erving Goffman (2022: 28), "When we meet a stranger, from that moment on, first impressions are likely to allow us to predict in advance the category and qualities of the person we meet, and hence the 'social identity' of the person we meet". Because the self-positioning is determined by the type of relationship established with the other. In this sense, individuals or groups use someone else's mirror when describing themselves. However, "we refuse to recognize the stranger in front of us as a singular other, corresponding to the singular otherness within us. As the Other, we refuse to recognize me" (Kearney, 2022: 18). For this reason, the acceptance of differences as a threat triggers the use of othering elements on the person who is left out in the process. Because the difference between the self and the other creates reflexes such as exclusion and intolerance. Self-definition practices cause people who are far from social norms to be discredited, stigmatized, marginalized, and represented within certain stereotypes. From this point of view, the movie "Not Knowing (2019)"

directed by Leyla Yılmaz will be discussed as an example. In this study, the story, and experiences of Umut, one of the main characters of the film, will be focused. The fact that the rumors that he is gay caused Umut to be stigmatized and bullied, and Umut's struggle with this stigma and the way he ward off psychological violence inspired this study. As a theoretical ground, stigma and the basics of socio-psychological bullying will be discussed. Then, the experiences of Umut will be discussed by using descriptive analysis and discourse analysis. The aim of this study will be to examine the formation of bullying and stigmatization processes in the film and their indicators in the cinema.

Giriş

Zorbalık başkalarını aralıklı olarak kasıtlı şekilde rahatsız etme ve aşağılama biçimidir (Olweus, 1999; Sanders, 2004). Bu durum, okullarda yaygın olarak rastlanılan, öğrenciler ve ailelerine olumsuz sonuçlar doğuran davranış modelidir. Kurbanların hayatını tehlikeye sokan damgalanmayla sonuçlanan bu davranış biçimi, saldırganlığın bir formudur. Bu denli hassas bir konunun sinemada temsiller yoluyla aktarılması, durumun yeniden üretilmesine, çeşitli söylem ve göstergelerle gündeme gelmesine sebebiyet verir. Zira Michael Ryan ve Douglas Kellner'e göre (2010, p. 18), "filmler, herhangi bir durumu yansıtmaktan çok, o durumun tasarlanan belli bir biçimini oluşturmak üzere seçilmiş ve birleştirilmiş temsili öğeler yoluyla birtakım tezler ileri sürer". Bunlar, söz konusu durumun nasıl algılandığını, nasıl üretildiğini gösteren toplumsal iz düşümler oluşturur. Sinema tarihine bakıldığında, zorbalık sıklıkla kameraya alınan önemli tematik meselelerden biri olmuştur. Filmler üzerinden, gündelik yaşam pratiklerinin çeşitli veçhelerine ulaşabildiğimiz gibi, bu araştırmayla zorbalık imajlarına dair çeşitli tahayyüllere ulaşmak amaçlanmaktadır.

Öteki olma, marjinalleştirilme, sosyal dışlanmaya maruz kalma toplumsal ilişkilerde zorbalığın ortaya çıkardığı temel meselelerden olmuştur. Richard Kearney başkalık durumuyla ilgili olarak (2022, p. 17), "huzurumuzu bozan bir başkalıktan aslında bizzat mesul olduğumuzu kabullenmek yerine, suçu üstümüzden atmak için her yolu deneriz. Bunun başlıca yollarından biri, başkalarını 'yabancı' diye yaftalayıp günah keçisi ilan ederek hayatımızı kolaylaştırma çabası" ifadesinde bulunur. Çünkü ötekiyi farklılaştırma kombinasyonları, doğası gereği pejoratif sıfatlara maruz kalmayı, etiketlenmeyi doğurmaktadır. Bunun çeşitli sebepleri olsa da Dominique Schnapper (2005, p. 26), *Sosyoloji Düşüncesinin Özünde Öteki ile İlişki* kitabında ötekiliğe dair şöyle bir açıklama getirmektedir: "Öteki, kendisinin eksik halinden başka bir şey olamaz. Öteki bu farkla kabul görür, ancak değiştirilmesi mümkün olmayan bir aşağıda olma hali içinde donup kalır". Dolayısıyla,

¹ Bkz. (Klass, 2007, Ilmaar Raag), (Elephant, 2003, Gus Van Sant), (1:54, 2016, Yan England), (Accepted, 2016, Steven Pink), (Después de Lucía, 2012, Michael Franco), (Alena, 2015, Daniel Di Grado), (American Yearbook, 2004, Brian Ging), (Bad Reputation, 2005, Jim Hemphill), (Ben X, 2007, Nic Balthazar), (Pasookkoon, 2010, Yoon Sung-Hyun), (Bully, 2001, Lary Clarck), (Carrie, 2002, David Carson), (Contest, 2013, Anthony Joseph Giunta), (Cyberbully, 2011, Charles Biname), (The Tribe, 2014, Miroslav Slaboshpitsky), (Cyberbully, 2015, Ben Chanan), (The Final, 2010, Joey Stewart). (Diary of the Wimpy Kid, 2010, Thor Freudenthal, Chris Columbus).

doğası gereği dezavantajlı konumda olan öteki, dışlanmaya maruz kalarak harici olarak algılanır. Nitekim, bütün toplumsal gruplar çeşitli kurallar oluşturarak uygun davranış modellerini belirler. Bu kurallara uygun olmayanlar ya da biat etmeyenler ihlalcı varsayılarak harici ya da damgalı vasıflarıyla nitelendirilirler (Becker, 2021, p. 21). Yine benzer şekilde, Arno Gruen (2010, p. 10), *İçimizdeki Yabancı: Nefretin Kökenleri, Yabancı Olana Nefret ve Sonuçları* isimli eserinde “yabancılara duyulan nefretin, daima, insanın kendisine duyduğu nefretle bir ilişkisi olduğunu, eğer insanların neden başka insanlara acı çektirip, onları aşağıladıklarını anlamak istiyorsak, önce kendi içimizdeki tiksindiğimiz şeylerle uğraşmamız gerektiğini söyler; çünkü bir başkasında gördüğümüzü sandığımız düşmanı, ilk olarak kendi içimizde aramamız gerekir”. Bu aynı zamanda kendi öteki üzerinden benlik arayışının oluşturduğu konumlanma arzusuyla ilişkilidir.

Bu girizgahtan sonra, temel olarak bu makalenin örselenen kimliklerin, damgalanmış öznelere temsil biçimine, sinemasal suretlerine odaklanacağını söylenebilir. Bunu yaparken, kültürel etkileşim alanı olan sinemanın, bireysel olanı alenileştirdiği, toplumsal olanı da estetize ederek pekiştirdiği düşünüldüğünde, filmler üzerinden soyutlanmış kimliklere dair iz sürmenin anlamlı bir izlek sağlayacağı düşünülmektedir. Buradan hareketle, örneklem olarak yönetmenliğini *Leyla Yılmaz*'ın yaptığı *Bilmemek (Not Knowing, 2019)* filmi ele alınacaktır. Filmin anlatısında “LGBTİQ birey, göçmen, yeni neo-liberal politikalar ve iş güvencesi, beyaz yakalılar, aile, kadın olmak, eğitim sistemi, özel alan, kamusal alanda birey ol(ama)ma gibi birçok sorunla yüzleşilmektedir. Dolayısıyla Yılmaz'ın *Bilmemek* filmi “öteki”, “ötekileştirme”, “aile ve ataerki”, “cinsiyet rolleri”, “LGBTİQ”, “homofobi” ve “linç kültürü” (Uçar İlbuğa, 2020, p. 48) gibi pek çok konuya ışık tutmakta, spesifik bir bakış getirmektedir. Fakat bu çalışmada özel olarak, filmin esas kahramanlarından olan (Umut'un) hikâyesine ve yaşadıklarına odaklanacaktır. Eşcinsel olduğu yönündeki dedikodular Umut'un damgalanmasına, akran zorbalığına maruz kalmasına sebebiyet vermiştir. Umut'un bu damga ile mücadelesi, psikolojik şiddeti savuşturma biçimi bu çalışmaya ilham vermiştir. Umut'un damgalanma sürecinin yaşamına etkisi, gündelik ilişkilerindeki açık uçlu karmaşık sonuçları ve kendisini anlamlandırma süreci, ötekileştirilmeye dair makro sorunları mikro düzleme indirgemıştır. Bu sebeple, damgalanma, dışlanma, stereotipleştirilme, ön yargı ve yanlış tanıma gibi dışsal müdahalelerin toplumsal hatlarına dair çeşitli iç görüler sunması beklenmektedir. Filmde, damganın yorumlanması şekli, damgayla başa çıkma stratejileri ve (destigmatisation) toplumsal ilişkilerdeki kangrenli bölgelere dair sorgulamalar üretilmeyi, bu konuları daha fazla konuşmayı ve tartışmayı elzem kılmaktadır. Buradan hareketle damgalanma ve zorbalık ekseninde film çözümlemesi yapılacaktır. Bunu yaparken, betimsel analize uygun olarak çalışmanın odağında bulunan kavramlar üzerinden mevcut kodlar analiz edilecektir. Betimsel analiz, özü itibarıyla çeşitli veri toplama teknikleri kullanılarak bulgulanmış verilerin, önceden tasnif edilerek temalara göre özetlenmesidir. Bu yöntemdeki amaç, bulguların sistematik olarak okuyucuya uygun yorumlanmış ve özetlenmiş olmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Öte yandan, Umut'a yönelik sözlü saldırıların baskı aracına

dönüşmesi ve dilsel söylencelerin ideolojik işlevi bu çalışmada söylem analizi yapılmasını gerekli kılmıştır. Zira söylem meta bir eylemdir. “İdeoloji, bilgi, diyalog, anlatım, beyan tarzı, müzakere, güç ve gücün mübadelesiyle eyleme dönüşen dil pratiklerine ilişkin süreçlerdir”. (Çelik & Ekşi, 2008, p.100). Film içerisindeki diyaloglar, kimin neyi, nasıl söylediği sosyal yapı içerisinde belirli otoriteleri ifşa etmektedir. Bu yönüyle, bu söylemlerin ardındaki gizil, kuşatıcı anlamları görünür kılmak filmin analiz sürecinde fayda sağlayacaktır.

Teorik Zemin: Sosyo-Psikoloji Üzerinden Damgala(n)mayı Düşünmek

Temelde damga kavramının tanımına ilişkin çeşitli açılımlar olsa da genellikle kelimenin sözlük anlamına atıfta bulunmaktadır (Link & Phelan, 2001, p. 364). Utanç işareti, klişeleştirme, sosyal mesafe gibi anahtar kelimelerle ima edilen damga, Goffman’ın deyimiyle, derinden itibarsızlaştırılan, nitelik olarak kusurlu addedilen sıfatlara sahip olan kimsedir (Goffman, 2022, p. 29). Goffman’ın tanımı hem psikolojik hem de sosyolojik unsurları içermektedir. Bu unsurlar damgalama anlayışındaki sosyal süreçleri tanımlayarak, bireyin davranışlarının hangilerinin içselleştirildiğini, hangilerinin şekillendirildiğini değerlendirmek adına uygun bir harita sunmaktadır. Tarihsel bağlamda kökleri Antik Yunan’a dayanan damga (bedensel işaretlemeler) ahlaka mugayir durumlara, köleliği ve suçluluğu temsil eden etiketlenme durumlarına işaret etmiştir (Ainley vd, 1986; Thornicroft, 2014; Goffman, 2022). Zaman içerisinde sosyal bağlama göre değişkenlik gösteren damga, semantik kökeninden kısmen ayrılarak simgesel bir etikete dönüşmüştür. Etiyolojisinden bağımsız olarak, temelde insanları ve grupları itibarsızlaştıran, nüfuzlu, sosyal etkileşimlere angaje bir süreçtir (Pescosolido, vd, 2015, p. 2). Bu süreç çeşitli alanlarda, çeşitli araştırmacılar tarafından sınıflandırılmıştır² (Bos, vd. 2013, p. 2). Fakat öne çıkan ve sıklıkla kullanılan tasnif yine Goffman’a ait olan üç tipolojili ayırmadır. Goffman’a göre (2022, p. 31), ilk damga türü, bedende bulunan çeşitli deformasyonlardan ötürü oluşan damgalama biçimidir. Bir diğer damga; zayıf

² Bu sınıflandırmalardan ikisi Corrigan & Shapiro’ya ait olan (2010, p. 909), “toplumsal” ve “içselleştirilmiş” damga türleridir. 2. Versiyon Toplumsal damga; genel tutumları ölçeklendiren, biz-onlar ikiliği çerçevesinde kalıp yargılarla örülü olan kolektif tutumlara atıfta bulunmaktadır. İçselleştirilmiş damga ise; benimsenmiş damganın bireyde bıraktığı olumsuz kendilik algısını karşılamaktadır. Bu aşamada, bireyin kendi damgasına karşı davranışlarını, benlik algısıyla verdiği savaşı içermektedir. Bir diğer sınıflandırma ise Link & Phelan’ a (2001, p. 367) ait olan beş aşamalı süreçtir. İlk etapta farklılıklar göze çarpar ve bireyler ya da gruplar buna göre etiketlenir. İkinci aşamada, baskın kültürel inançlar ve davranışlar, etiketlenmiş kimseleri olumsuz stereotiplerle ilişkilendirir. Üçüncü aşamada, etiketlenmiş kişiler biz-onlar dikotomisi içerisinde farklı kategorilere yerleştirilir. Dördüncü aşamada, etiketlenmiş kimseler eşit olmayan durumlara maruz bırakılarak statü kaybına ve ayrımcılığa maruz kalır. Son olarak, damgalanma topyekûn kabul edilerek, farklı kategorilere dahil edilen kişilerin onaylanmaması ayrıştırılması, reddedilmesi eşitsiz koşullara yol açan “statü kaybı ve ayrımcılığa” sebep olur. Bir diğer damga sınıflandırması Gerard Falk’a aittir. Ona göre iki tür damga bulunmaktadır. İlki “varoluşsal damgadır” (existential stigma). Bu damga türünde kişi damgası üzerinde çok az söz sahibidir veyahut kişi damgası üzerinde etkin değildir. Söz gelimi, akıl hastalıkları, ileri yaş, ırk, etnisite gibi durumlar. Bir diğer damga türü ise edinilmiş ya da kazanılmış (achieved stigma) damga türüdür. Bu damga türünde, kişi damgayı davranışlarından ya da eğilimlerinden dolayı damgayı edinir. Örneğin mahkûmlar, göçmenler evsizler bu damga türüne dahil edilebilir (Falk, 2001).

irade, baskıyı hak eden, meşru kabul edilmeyen tutkular, sapkın eğilimler, ahlaksızlık olarak addedilen karakter bozukluklarıdır. Örneklendirmek gerekirse: ruhsal bozukluklar, hapis yatmak, bağımlılık, alkol sorunları, eşcinsellik, işsizlik, intihar teşebbüsleri, radikal siyasi yönelimlerdir. Son olarak, ırk, ulus, din gibi etnolojik farklılıklar damgaya sebebiyet vermektedir. Bu tipolojilerin ortak noktası, bir kişi ve grup için utanılması gereken, toplumsal normların dışındaki edimlerin kabul edilemezliğine vurgu yapmasıdır. Çalışmalar göstermektedir ki söz konusu damgalamalar her halükârda *normal olanlar* tarafından yakıştırılır (Crocker, 1998; Jones, 1984; Major & O'Brien, 2005). Yani damgalamalar *sosyal yapılar* (social constructions) tarafından oluşturulur. H. Becker konuyla ilgili çarpıcı bir argüman sunarak tartışmayı alevlendirmiştir: “Genel kaniya göre sapkının nedenleri sapkının içinde yaşadığı toplumsal durumundan ya da bu davranışlara sebep olan -toplumsal etkenlerden- kaynaklanmaktadır. ... Toplumsal gruplar, ihlal edilmesi sapkılık olarak tanımlanan kurallar koyarak sapkınılığı yaratırlar” (Becker, 2021, p. 29). Yani bu sapkın etiketi verili kuralların birer sonucu olarak yaratılır ve kural koyucular tarafından ikrar edilir. Buna ek olarak Dovidio ve arkadaşlarına göre (2003, p. 8), damgalama, genellikle hem bireysel hem de grup işlevlerine hizmet eden kurumsal ayrımcılıktan ve toplumdaki statükoyu haklı çıkarmaya veya rasyonelleştirmeye yönelik motivasyonlardan kaynaklanabilir. Her halükârda, sosyal bir yapı olarak damga, kişileri ve grupları değersizleştirerek dezavantajlı konumlara sürükleyebilir. Bu edimler damganın sosyo-psikolojik boyutları sebebiyle sosyal, duygusal, bilişsel ve davranışsal süreçlere etki eder. Bunlar kişinin, yabancılaşmasına, itibarsızlaştırılmasına, mağdur edilmesine sebep olur. Zira kişinin benliğiyle ilgili kararların bir başkası tarafından belirlenmesi kişinin benliği üzerinde derin yaralar oluşturarak utanç verici izler bırakabilir. Bu etkiler bireyin ya da grubun damgasıyla kurduğu ilişki biçimine göre değişiklikler göstererek farklı reaksiyonları ortaya çıkarır. Bu noktada, Crocker ve arkadaşları (1998), damganın “görünürlüğü” ve “kontrol edilebilirliği” üzerinden bir okuma gerçekleştirerek; görünür damganın damgalanan insanların kendilerine verilen tepkilerin damgalanmadan kaynaklanabileceğinin ne kadar farkında olduklarını göstermektedir. Görünür bir damgalama işareti, sonuçlar için niteliksel belirsizlik yaratabilir ve damgalanan kişinin bu olumsuz sonuçları hak edip etmediğine ilişkin soru işaretlerine neden olabilir. Öte yandan Van Laars & Levin (2004) yaptıkları çalışmada, gizlenebilir damgaları olan kişilerin toplumun damgalarına verdikleri tepkiye karşı daha savunmasız olduklarını damgayla başa çıkma konusunda daha az deneyim sahibi olduklarını dile getirmişlerdir. Çünkü “gizlenebilir damgası olan bireyler, damganın özelliklerini belli etmeyeceklerine ya da belli edilen damgadan endişe duyup duymayacaklarına karar vermek için daha fazla enerji harcarlar” (Nabors, 2012, p. 16).

Her iki durumda da sosyalleşme sürecinin getirdiği etkileşim, damgalı bireyin normallerin bakış açısını içselleştirdiği, damgasını benimsediği (self-stigma) safhayı kaçınılmaz kılmaktadır. Bu evreden sonra, birey ve toplum arasındaki yarıkların genişlediği, sosyal dışlanmanın yaşandığı ahlaki kopuşlar meydana getirmektedir. Zira toplumun normal

olarak nitelendirdiği arketiplerden yoksun olanlar, tahripkâr bir tecride maruz kalmaktadır. Nitekim, damgalanma, bireylerde çeşitli olumsuz izlenimlere sebebiyet vererek kişisel başarısızlık ve aşağılık duygusu uyandırarak damgalanmış kişi üzerinde sosyal benliğini zedeleyecek sıkıntılar doğurmaktadır. Bireyler doğrudan ya da dolaylı olarak tehditlere maruz kalarak, saygısızlığın ve eleştirilerin ana odağı haline gelmektedir. Bu tür değersizleştirmeler, kişi üzerinde baskı oluşturarak akut stres gibi hor görülmenin tetiklediği psikolojik rahatsızlıklara randevu çıkarmaktadır. Öyle ki Çam ve Çuhadar'a göre (2011), ayrımcılık, ön yargı, soyutlanma gibi davranışlar, kişinin benlik saygısını yitirdiği, sosyal geri çekilme ve depresyona ulaşan olumsuzlukları tetiklemektedir. Sosyal hayata katılamamak, temel ihtiyaçlardan yoksun kalmak gibi topluma katılımı sekteye uğratan mağduriyetlere neden olmaktadır. Bununla beraber madun konumuna sürüklenen damgalı özneler, ötekilikleriyle yüzleşmek durumunda kaldıkları ön yargılara, karikatürleştirilmiş davranışlara ve çeşitli suçlamalara maruz kalmaktadırlar. Buna karşın, kolektif temsillere indirgenen damgalı bireyler, başkaları tarafından oluşturulan ayrımcı algılara ve davranış biçimlerine göğüs germek için çeşitli başa çıkma stratejileri üretmektedirler (Major & O'Brien, 2005, p. 399). Bu başa çıkma stratejileri damgadan kaynaklanacak olumsuz göstergelerden sıyrılmak üzerine yoğunlaşmaktadır. Araştırmalar göstermektedir ki damgalı özneler reaktif-proaktif stratejiler üretmektedir (Schneider & Conrad 1980; Siegel vd. 1998; LeBel, 2008). Reaktif stratejiler çoğunlukla savunmacı bir üslupla gizleme, kaçınma, çekilme, bilinçli tepkisizlik gibi süreçleri içerirken, proaktif stratejide ise karşı koyma, sosyal aktivizm gibi damgayı tersine çeviren edimler bulunmaktadır. Her iki strateji değerlendirildiğinde, Link ve arkadaşlarının bulgularına göre (2002, p. 204), reaktif, savunmacı stratejiler kişide psikolojik açıdan önemli hasarlar bırakmaktadır. Goffman (2022, p. 125) bu durumu aldatıcı görünüm olarak yorumlayarak, kişinin ıstırap verici deneyimlerle karşılaşabileceğini, damganın ifşa olmasına bağlı olarak olumsuz sonuçlar doğurabileceğini ifade etmektedir. Örneğin, kişinin kendisini aşağı seviyede görmesi, derin bir güvencesizlik hissi yaşaması, endişeli olması, hınc beslemesi bunlardan birkaçıdır. Fakat bu durumun her özne için genellenemeyeceğini vurgulamak gerekmektedir. Zira bireyler damgalanmaya karşı farklı ölçeklerde duyarlılık göstermektedir.

Sosyal psikoloji açısından damgalamanın çeşitli işlevleri bulunabilir. Sömürü sistemini devam ettirmek, hakimiyeti tescillendirmek ve daha fazla güce sahip olma gayesi gruplar arasındaki eşitsizlikleri yeniden üretir (Bos vd, 2013, p. 2). Öte yandan damgalama, sosyal normların belirlenmesi ve potansiyel tehditlerden korunma gibi işlevlerle hegemonya kurucu nitelikleri barındırır. Bu noktada öne çıkan detay, grup algısının bireysel algılara üstün geldiğidir. Dolayısıyla dezavantajlı gruplara yönelik algıların kolektif olarak üretilen yargılardan kaynaklandığı dile getirilebilir. Zira Gustave Le Bon'a göre (1997, p. 20) "kitle söz konusu olduğunda bilinçli kişilik ortadan silinir, bütün birleşmiş fertlerin düşünceleri ve duyguları tek bir tarafa yönelir. Şüphesiz, geçici fakat pek çok açık özellikler gösteren bir

kolektif bilinç oluşur". Görüldüğü üzere damga sadece mikro-sosyal bir yapıyı içermez, aynı zamanda makro-sosyal etkileşimleri menziline alan sosyo-psikolojik temelleri kapsar.

Teorik Zemin: Zorbalığın Damgasal Kökenleri

Tanım olarak zorbalık, kendisini kolayca savunamayan birine karşı tekrarlanan saldırgan eylemleri karşılar (Olweus, 1999; Ross, 2002; Smith & Sharp, 1994). Zorbalık davranışı, karşıdakine bilinçli olarak zarar vermek, tehdit ederek korkutmak, terör iklimi oluşturmak adına bilinçli yapılan düşmanca edimleri içermektedir. Genel anlamıyla bu davranış biçimleri ile pek çok ortamda karşılaşılabılır. Evler, iş yerleri, hapishaneler bunlardan bazılarıdır (Brian & Smith, 2000, p.2). Fakat bu makalede genel olarak okul ortamında gerçekleşen zorbalık eylemlerine odaklanılacaktır. Zira zorbalık, genel okul düzeni ve öğrencilerin korkmadan güvenli bir alanda öğrenme hakkı için olumsuz sonuçlara neden olan dünya çapında bir sorundur. Zorbalık, amaçlı yıldırma veya sistematik aşağılamayı içermektedir (Juvonen & Graham, 2014, p. 161). Çoğunlukla, fiziksel olarak daha güçlü veya proaktif niteliklere sahip bireylerin, bu niteliklerden yoksun olanları tehdit etme ve küçük düşürme suretiyle kurbanlaştırmasıdır. Bu süreçte, mağdur kişi kurban konumuna sürüklenir, kendisini güçsüz ve çaresiz hisseder. Zira, Atik ve arkadaşlarının bulgularına göre (2012, p. 195), zorbalığa maruz kalan bireyler üzerinde travma sonrası davranışsal, sosyal, duygusal sorunlar meydana gelmektedir. Öte yandan Rigby (2003, p.584), *Consequences of Bullying in Schools* isimli araştırmasında düşük psikolojik refah, zayıflayan sosyal uyum, psikolojik sıkıntı, fiziksel rahatsızlıklar gibi olası sonuçlar saptayarak, kurbanların karşılaştığı durumları aktarmaktadır.

Zorbalık, fiziksel ve sözel müdahaleler suretinde görüldüğü gibi yalnızlığa terk etme, asılsız söylentiler çıkarma, dışlama, eşyalarına zarar verme vb. pek çok aksiyonu içerisine alan davranışları içermektedir. Adalar Çelenk & Yıldızlar' a göre (2019, p. 25), zorbalığa maruz kalan kişi, okuldan uzaklaşma hissi, devamsızlık, okul başarısızlığı, stres, depresyon ve ileri safhalarda intihara teşebbüs gibi eğilimler göstermektedir. Zorbaların (bullies) ve mağdurların (victims) karakterleri incelendiğinde, çoğu zorbanın agresif davranışsal özelliklere sahip, kendinden emin, popüleritesi yüksek bireyler olduğu görülmüştür. Buna karşın, okul başarısında geride oldukları, empatiden yoksun oldukları ve evde çeşitli sorunlarla karşılaştıkları saptanmıştır (Stevenson & Smith, 1989; Furniss, 2000; Carney & Merrell, 2001). Öte yandan mağdurlar ise, fiziksel olarak daha zayıf, kendine güveni olmayan, çoğunluk tarafından sevilmeyen kişiler olarak karakterize edilmektedir. Bu durum zorbalık süreci içerisinde, akran söylemlerinde yoğunlaşan tuhaf, farklı, sapkın veya uyum sağlayamayan gibi küçültücü sıfatları ortaya çıkarmaktadır (Bibou-Nakou vd. 2012; Thornberg, 2013). Bu noktada farklılıklar; damga ve etiketleme stratejileriyle birlikte zorbalığı gerekçelendirmek için kullanılan argümanlar haline gelmektedir. Özellikle toplumsal olarak değersizleştirilmiş kimliklere sahip olan bireyler (LGBTİQ bireyler, engelli bireyler, farklı azınlığa dahil olanlar,

farklı etnik kökenlere mensup bireyler, aşırı kilolu, obez bireyler vb.) akranları tarafından damgalanmakta, zorbalığa maruz bırakılmaktadır (Earnshow vd. 2018; Russel vd, 2012). Öte yandan damgalamaya dayalı zorbalık, etiketlenme ile ilişkili etkenler tarafından yönlendirilir. Örneğin, sosyal baskınlık yönelimi, stereotipler, ön yargı, ayrımcılık gibi sosyal etkenler vakayı ele almak için farklı müdahale stratejilerine ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir (Earnshow vd. 2018, p. 179).

Zorbalığa karşı uygun tepki verildiği zaman tekrarlanma ihtimali azalsa da mağduriyetin önlenmesi ve risklerin asgari düzeye indirilmesi için her bir birimin bilinç ve farkındalık sahibi olması önemlidir. Nitekim Phelan ve Link'e göre (1999, p. 140), etiket veya damga kişinin tanımlanmasında kullanılan pejoratif yaftalamayı içermektedir. Kişi eğer bu tanımlama içerisinde değerlendirilirse sosyal grubun periferileri dahilinde önlenemez problemlerin nesnesi haline gelir. Çünkü damgalanmış kişilerin kaynaklara, statülere erişimi engellenir. Dahası, damgalanmış kişilerin toplumsal hareketleri kısıtlanır ve sosyal izolasyon ile karşı karşıya kalırlar. Bu eylemler damgalanmaya maruz kalan bireyin güçsüzleşmesine, kendisini koruyamaz hale gelmesine sebep olur. Savunmasızlaşan birey, gruptan etkin bir şekilde koparılır. Bu durumun komplikasyonları bireyde yoğun buhranlara sebebiyet verir. Hatta, çeşitli durumlarda damgalama kaynaklı zorbalığın etkileri yetişkinliğe kadar sürer (Earnshow, 2017, p. 3) ve kişinin yaşamının geri kalanına etki ederek travmatik bir olgu haline gelir. Öte yandan damgalayanlar için ise aidiyet duygusunu pekiştirdiği grup dayanışmasından süre gelen ortaklık hissi peyda olur. Nitekim mağdura karşı olan birliktelik, biz duygusunu üretir (Thornberg, 2013, p. 315). Zira bu gruplar, tehditlere karşı hayali bir sözleşme ile birbirlerine bağlıdır. Zorbaların temel motivasyonları incelendiğinde, eylemlerini gerekçelendirmek için kullandıkları argümanlar; tehditleri akamete uğratmak, yüksek statüye erişmek, sıkıntıdan uzaklaşmak ve daha iyi hissetmek olarak öne çıkmaktadır (Varjas vd., 2008; Hamarus & Kaikkonen, 2008; Thornberg & Knutsen, 2011). Bunun yanında, bu gruplara dahil olmayan fakat görgü tanığı (bystander) rolünde edilgen kalan bireyler de bulunmaktadır. Gözlemler ve çalışmalar göstermektedir ki zorbalığa tanık olan görgü tanıkları, olaylara nadiren müdahale ederler (O'Connal vd., 1997; Craig vd., 2000). Bu durumun çeşitli sebepleri olsa da görgü tanıkları çoğunluğun davranışlarını benimseyerek zorbalığı tekrardan üretirler. Diğer bir deyişle suskunluk sarmalının birer parçası olurlar.

Son yıllarda, bireyler arasında akıllı telefon ve internetin yaygın kullanımı geleneksel zorbalığın sanal dünya üzerinde de devam etmesine sebep olmuştur. Nitekim tanım itibarıyla sanal zorbalık, kendisini savunamayacak mağdura dönük kasıtlı ve tekrarlı bir şekilde yöneltilen saldırgan tavırlardır (Smith vd, 2008; Bauman, 2007; Ybarra & Mitchell, 2004; Hinduja & Patchin, 2009). Sanal ortamda, fiziksel bir müdahale söz konusu olmasa da psikolojik ve duygusal istismara neden olan sonuçlarla karşılaşmak olasıdır. İletişim araçları üzerinden başka insanları kızdıracak faaliyetlerde bulunmak, tehditler savurmak, incitici davranışlar sergilemek, taciz etmek ve yalan haber yaymak gibi kişiyi töhmet altında

bırakacak tutumlar siber zorbalıkta karşılaşılan davranış biçimleridir. Genellikle bireyler hakkında hakaret içeren, rahatsız edici, müstehcen gönderilerin sosyal ağlar üzerinden yayılması kişiyi mağdur konumuna sürükleyen bir sürece sebebiyet verir. Kişinin itibarını lekeleyen bu durum, her ne kadar fiziksel bir ortam içerisinde cereyan etmese de iftiralar yoluyla kurbanı damgalayarak itibarsız konumuna sürükler. Çoğu zaman saldırganın kimliği belirsizdir. Kurbanın kendisine zorbalık yapanın kim olduğunu bilmediği durumlarda etkili bir çözüm üretmesi daha zordur (Slonje, vd., 2013: 27).

Film Analizi: *Bilmemek* (2019) Filmi Üzerinden Damgala(n)mayı Çözümlemek

Bilmemek filmi orta sınıf, çekirdek bir aileyi konu alır. Baba Sinan, (Yurdaer Okur) bir mühendislik firmasında çalışan üst düzey bir yöneticidir. Görev yaptığı firma değişim sürecine girmiş, görevi devralan yeni yönetim tarafından genel müdür konumuna yükseltilmiştir. Fakat yeni yapılanmada daha pasif bir rolü olan Sinan, alınan her karara boyun eğmek ve itaat etmek durumunda kalmıştır. Bu durum Sinan'da baskı oluşturmuş ve yaşadıklarını ailesine yansıtmasına sebebiyet vermiştir. Anne Selma, (Senan Kara) devlet hastanesinde çalışan idealist bir doktordur. Eşi Sinan ile yaşadığı sıkıntılar onu mutsuzluğa sürüklemiştir. Selma'nın bir miras davasıyla ilgili görüş aldığı avukat, onun aynı zamanda liseden arkadaşıdır. Arkadaşından gördüğü ilgi kararsızlık yaşamasına neden olmuştur. Ailenin tek çocuğu Umut (Emir Özden) hem başarılı bir öğrenci hem de yetenekli bir su topu oyuncusudur. Bir gün okul çevresinde zorbalığa uğrayan bir çocuğa yardım ederken fotoğrafı çekilen Umut, eşcinsel damgasına maruz kalır. Sosyal medya aracılığıyla yayılan bu dedikodu, su topu takımında bulunan arkadaşları tarafından kullanılır. Cinsel yönelimini açıklaması konusunda psikolojik şiddete maruz kalan Umut, takım arkadaşları tarafından dışlanır. Fakat bu zorbalığa boyun eğmeyen Umut, hiçbir açıklama yapmadan tüm yaftalamalara karşı direnir. Umut kimseye hesap vermez, olan bitene karşı vakur direnişini sürdürür. Baskıların ve zorbalığın boyutu artınca sessizce ortadan kaybolur.

Bir ailenin anatomisi üzerinden yaşanan döneme dair çarpıcı analizler sunan *Bilmemek*, çeşitli açılardan irdelenmeye değer bir filmidir. Eklektik konuları, organik bağlarla birbirine bağlayan eser zorbalık ve damgalanma hususuna getirdiği derinlikli bakışla, ötekilik deneyimini ayrıntılı bir şekilde örneklendirmektedir. İsmiyle müsemma olan film, bilinemezlik ya da bilmeme mefhumu üzerinden toplumun tacizkâr noktalara varan bilme arzusunu eleştirmektedir. Temeli kalıp yargılara dayanan, tutarlı toplumsal yargılara ulaşma isteği, her şeyi rasyonalize etmeye çalışan bireyin acizliğini betimlemektedir. Zira, bilme arzusunun aynı zamanda bir güç göstergesi olarak toplumsal normlara etki etmesi, asimetrik ilişki biçimlerini doğurmaktadır. Mottosunu bu argümanlar üzerine kuran film, aile fertlerinin hayatlarına dair boşlukları enstrüman olarak kullanmaktadır. Şüphesiz ki en netameli olanı da Umut'un hikayesidir. Bir taraftan üniversite sınavlarına hazırlanırken bir taraftan da su topu takımında oynamaktadır. Disiplinli, saygılı, özverili, duyarlı bir portre çizen Umut, takım arkadaşları tarafından eşcinsel olmakla suçlanınca, bilme arzusunun düşmancıl sonuçları ile yüzleşmekte, farklı olmanın tereddüdünün bile toplumu korkutmaya yettiğini

deneyimlemektedir. Toplumsal bir mahkemenin faili haline gelen Umut; acımasızlığın, zulmün, empatiden yoksun olmanın serencamı ile yüzleşmektedir. Sosyal dışlanmanın, damgalanmanın çeşitli veçhelerine maruz kalan Umut, pervasız ve küstah yargıların öznesi haline gelmektedir. Bu noktada, onu koruması gereken ailesinin Umut'un yaşadıklarından bihaber oluşu, durumunu görmezden gelmeleri, kısır döngünün bir parçası olduklarını göstermektedir. Umut söz konusu mesnetsiz yargılamalara karşı çözüm olarak sessizce ayrılmaya karar verince hasıraltı edilen iki yüzlülükler, bilinçsiz tutumlar ayyuka çıkmıştır.

Film orta sınıf bir ailenin apartman dairesinde açılmaktadır. İletişimsizlikten doğan mutsuzluk ilk sahneden sezdirilir. Sözlü imalar, kaçamak küçük cevaplar ailenin çatlayan ilişkilerini gösteren detaylar olarak öne çıkmaktadır. Bu sahneden sonra, kesme ile Umut'un su topu antrenmanı gösterilir. Askeri nizamı anımsatan su topu antrenmanı, emirler yağdırıp despot izlenimi veren koç eşliğinde sürdürülür. Ufak sürtüşmelerden sonra koçun oyunculara sınav cezası vermesi bunun bir göstergesidir. Disipline edici ses tonu, eril dilin hâkim olduğu emir-komuta zinciri güç ilişkilerine atıfta bulunmaktadır. Güç ilişkilerinin, çekişmelerin vuku bulduğu su topu branşı, yönetmenin bilinçli seçtiği önemli bir metafor olarak öne çıkmaktadır. Filmin yönetmeni bu tercihle ilgili bir röportajında şunları ifade etmektedir: “*Su üstündeki görüntüsü normal futbola benzeyen su topunda suyun altında muazzam bir çekişme, yer yer vahşet var. Hayat su topuna benziyor. Suyun üzerinde kalmak için çırpınan ve suyun altında her tür şiddeti görebilen insanları anlatmak için su topu çok iyi bir metafor gibi geldi bana* (Özbek, 2020). Bunun yanı sıra takımın soyunma odasında yaş üzerinden şakalaşmaları ilerde meydana gelecek zorbalık eyleminin ast-üst ilişkisine dayalı emarelerini göstermektedir. Soyunma odasında erkeklik organı üzerinden şakayla karışık sataşmalar hegemonik erkekliğin stratejileri olarak öne çıkmaktadır. Erkekliğin dominantlığını penis üzerinden pekiştiren söylem, su topu oyuncuları arasındaki ataerkiyi meşrulaştıran kolektif bağları imlemektedir. Eril mekânın kurulumunda önemli bir işlev gören söz konusu söylem, homofobinin ortaya çıktığı mikro düzenlerin oluşumunda pay sahibidir.

İlerleyen sahnelerde Umut, ağaca takılan uçurtmayı indirmeye çalışırken tanık olduğu akran zorbalığına mâni olmak isterken yardım ettiği gençle arasındaki yakınlık fotoğraflanır. Umut zorbalığı önlemek isterken, zorbalığa maruz kalacağından habersizdir. Yönetmenin bu sahneyi eksilteli anlatmayı seçmesi, reflekslerimizi yanıtız bırakmasının belirli sebepleri bulunmaktadır. Zira *Pascal Bonitzer, Kör Alan ve Dekadrajlar* kitabında bu durumla ilgili “filmsel uzayın temel bir işlevine, off-uzaya, alan-dışı uzaya sıkı bir biçimde bağımlı olduğunu söyler. Bu işlev ekranın yapısıyla ilintilidir. Filmin uzayında, “saklı” bir şey her zaman vardır” (2011, p. 61). Fakat buradaki gizli tutma edimi gerilimi (suspense) arttırma çabası değildir. Aksine izleyiciyi sorgulamaya iten ve ona değerlendirme (contemplation) alanı açan bilinçli bir tercihtir. Normların ve kanıksanmış kuralların sorgulanmasını, zorla dayatılan ya da genelin bakış açısından süzülen yargıların tekrardan değerlendirilmesini amaçlamaktadır. Nitekim “değerlerle uyumlu şekilde çerçevelenen kurallar, hangi eylemlerin onaylandığını,

hangilerinin yasaklandığını, kuralın uygulanabilir olduğu koşulları ve bu kuralı ihmal etmenin cezalarını görelî bir kesinlikle açıklar” (Becker, 2021, p. 164). Peki ama bu kurallar hangi toplumsal yapının bir ürünüdür? Bu sorunun cevabı kısmen bir sonraki akşam yemeği sahnesinde sezdirilmektedir. Umut’un su topu takımıyla Macaristan’a gidebilmesi için babasından çekinerek izin istemesi, annesinin bu isteğe karşı yalnızca edilgen bir biçimde destek vermesi erîl tahakkümün yansımalarıdır. Pasifize olan anne, babanın hükmü altında ezilmektedir. Aralarındaki konuşma tansiyonun ne kadar yüksek ve alacalı olduğunun kanıtıdır. “*Bana rakımı getir! Kalk kendin al! Dur baba ben getiririm. Hayır anan getirecek*”. Anne rakıyı getirir ve sertçe masaya koyar. Görülmektedir ki erîl düzen bireyleri öğütmede, bireylerin habituslarına etki etmektedir.

Umut’un gizlice fotoğrafının çekilmesi ve e-posta aracılığıyla yayılması filmin önemli dönüm noktalarından bir tanesidir. Çekilen fotoğrafı gördükten sonra Umut’un verdiği tedirgin ve korku dolu tepki, yaşayacağı zorbalığı incelemektedir. Bu sahneden sonra, kesme ile havuzdaki su altı sekansına geçilir. Metaforik olarak daha sonra yaşanacakların habercisi niteliğinde olan bu sekans, Umut’un ötekileştirileceğinin, “boğulacağının” bir ön izlemesi gibidir. Söz konusu fotoğraftan sonra arkadaşları tarafından mimlenen Umut, sözlü ve fiziksel aksiyonlara maruz kalır. Bu sahne itibarıyla Umut damgalanmıştır. Şüphelerin fotoğraf üzerinden gerekçelendirilmesi, güvencesizlik hissinin giderek kronik bir hal almasına neden olmuştur. Zira, Umut’un endişeli ve sıkılgan bakışları “yerleştirildiği kategorinin olumlu olduğu hallerde bile içten içe onu sahip olduğu damga üzerinden tanımlayacaklarını bilmesinden ileri gelir” (Goffman, 2020, p. 42).

Görsel 1: Umut’un gizlice çekilen fotoğrafı

Görsel 2: Umut’un takım arkadaşları tarafından aşağılanmaya başlamasını gösteren görsel

Soyunma odasında Umut’un cinsel eğilimi alenen sorgulanmakta, herkesin içinde kendisine “*Umut sen ibne misin?*” şeklinde sorular yöneltilmektedir. Umut’un bu sorulara verdiği cevap -daha doğru bir ifadeyle- bu soruları savuşturma biçimi, damgayla başa çıkma stratejisini göstermektedir. Zira “damgalı bireylerin çoğu, nokta-i nazarlarının entelektüel açıdan geliştirilmiş şekillerine erişebilecek durumdadır” (Goffman, 2022, p. 56). Yani kendi

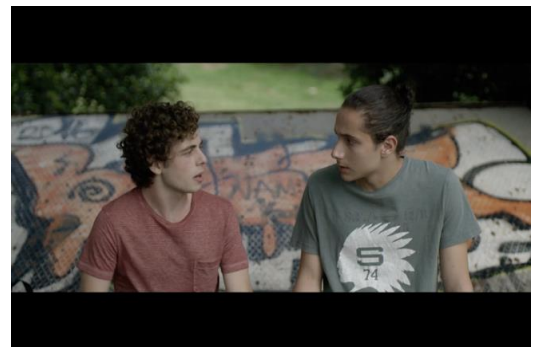
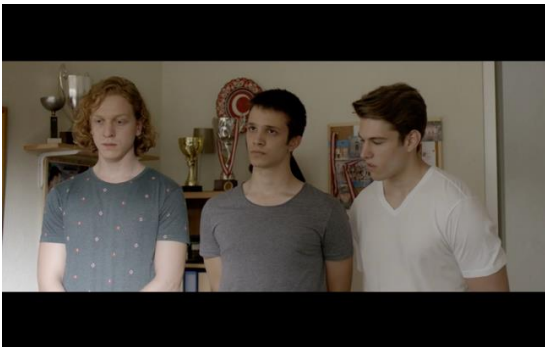
durumlarının nasıl algılandığına dair entelektüel donanımına sahiplerdir. Nitekim bireysel kimlik ve toplumsal kimlik arasındaki uyumsuzluk ne kadar artarsa bireyin benliği o ölçüde örselenir ve periferiye itilir. Tıpkı burada olduğu gibi, Umut'un kimliğine dair istismara değin ulaşan taciz söz konudur. Umut, bu yaftalara karşı göğüs gererek itibarsızlaştırılan kimliğini muhafaza etmeye çalışmaktadır. Bunu yaparken damgayı yanıtızsız bırakarak pasif bir direniş sergiler. Bu stratejide sessiz kalmak edilgen bir tavır sergilemek yerine suçlamaların anlamsızlığını meşrulaştırmaktadır. Örneğin Umut'un "*Sana cevap vermiyorum çünkü sana, bana soru sorma yetkisini vermiyorum*" söylemi bunun bir kanıtıdır. Bu aynı zamanda neyin normal neyin harici olarak nitelendirildiği ikilemini yeniden üreten bir mekanizmadır.

Her ne kadar Umut, vakur ve kararlı duruşunu korusa da mahremiyetinin ihlal edilmiş olması onu derinden yaralamaktadır. Kontrolsüzce yönelen tehditler maksadına ulaşmakta, Umut'u psikolojik olarak etkilemektedir. Bu eylemlere ek olarak babanın Umut'a yönelttiği başarılı olma baskısı tetikleyici bir unsur olarak zorbalığa eklenir. Tüm ilgisizliğine rağmen, Umut'un performansını yetersiz bulan baba, iş hayatındaki sorunları ev ahalisi üzerinden tazmin etmeye çalışır. Annenin etkisiz konumu ezikliğin farklı bir veçhesi olarak babanın hükümranlığını pekiştirir. Bu güç düellosundan olumsuz etkilenen Umut'un hayatındaki boşluklar artmaya başlar. Okulda, soyunma odasına girmesine izin verilmeyen Umut'un arkadaşlarıyla girdiği münakaşa toplumsal normların nasıl kullanıldığını örnekleyen önemli bir sahnedir. Bir kişinin ortaya attığı iddia genel olarak kanıksanmış ve destek görmüştür. "*Gerçeği bilmek en doğal hakkımız, ibne misin değil misin?*" söylemi özel hayata yöneltilen suallerin ne kadar ıstırap verici olduğunu imlemektedir. Grup halinde, sıralı sorular ile köşeye sıkıştırılan Umut, damgalanmakla kalmaz, ayrıca hayatına ilişkin söz sahibi olma cüretinde bulunulur. Bu bir tür tahakküm modeli olarak ötekini sindirme, farklılıkları bertaraf etme çabasıdır. Zira Goffman'a göre (2022, p. 157), "davranış kodları, damgalanmış bireye sadece siyasal bir platform, "ötekine" nasıl davranılmasını gerektiğine ilişkin basit bir kılavuz sunmakla kalmazlar; aynı zamanda ona kendi benliğine ilişkin uygun tutumun ne olması gerektiğine ilişkin reçeteler de sunarlar". Yani Umut sadece karalanmakla kalmayıp, toplumsal normlara riayet etmesi konusunda kışkırtılır.

Bu sahneden sonra Umut deniz kenarına gider. Hava kapalıdır. Umut denize, uzaklara doğru bakar. Kayalara çarpan dalgalar ve bulutlu hava Umut'un ruh dünyasının eğrilemesi gibidir. Umut bu sahneden sonra damgasını benimsemiştir. Burada kastedilen ona yakıştırılan damganın, stereotiplerin kabul edilmesi anlamında değildir. Dahası bu durumun herhangi bir önemi de yoktur. Fakat, Umut'un bu damgayı üzerinden atamayacağı buna yönelik bir farkındalık kazandığı an temsil edilmektedir. Ses bandındaki su sesleri, dalga sesleri tezatlık göstergesi olarak su ile temizleyen ahlaki çöküşün karanlık tarafını ifade etmektedir. Bu sahnenin ardından Umut'u karanlık yüzme havuzunda kulaç atarken görürüz. Hocası Umut'taki farklılığı fark ederek onunla konuşmak ister. Umut, hocasına su topunu bırakmak istediğini söyler. Hocası bu cevabı garipser. Hocası bu durumun sebebini sorduğunda, Umut

hıçkırıklar içerisinde ağlayarak “Boğuluyorum hocam” der. Bu sahne, Umut’un duygularını dışa vurduğu nadir anlardan bir tanesidir. Hocası tarafından teskin edilen Umut, bir nebze de olsa rahatlar. Bu durum Goffman’ın ifadesiyle (2022, p. 156), çevresindeki yakın insanların destekleyici tutumlarını arz eder. Nitekim “damgalanmış birey, damgasını kabul etmenin çekiciliğine karşı neredeyse her zaman uyarılır. Ayrıca başkalarının ona karşı olumsuz tutumlarını tümüyle ciddiye almaması hususunda da uyarılır”. Fakat bu film özelinde bu çabaların sonuçsuz kaldığı söylenebilir. Çünkü Umut buhar odasına girdikten sonra arkadaşları önce devam ettikleri sohbeti keserler ardından teker teker odayı terk ederler. Dışlanma, yalnız kalmanın sonuçlarıyla yüzleşen Umut, takım içerisinde yalnız bırakılır.

Söz etmeye değer başka bir nokta ise öğrencileri temsilen üç arkadaşın Umut’u takımda istemediklerini söyledikleri sahnedir. İncelikle yazılan diyaloglar, izleyiciye düşününsel alanlar açan, empatik düşüncenin örüldüğü kritik noktalardan bir tanesidir. Hikâyenin kreşendo noktasını hazırlayan bu sahne, takım oyuncularının Umut’a yönelik bilinçsiz düşüncelerini gerekçelendirdikleri noktadır. “Öğrenciler: Hocam Umut eşcinsel ve bize bunu söylemiyor. Eşcinsel olması kendi bileceği iş kıro değiliz ama aynı ortamda bulunmamak da en doğal hakkımız. Bunu kendisi mi söylüyor? Mesele de bu hocam, bize yalan söylüyor. Hoca: Ne diyor? Öğrenciler: Hiçbir şey söylemiyor. Hoca: Eşcinselim demiyor mu? Öğrenciler: Ama ben eşcinsel değilim de demiyor. Hoca: Ee nerden çıkarıyorsunuz eşcinsel olduğunu? Öğrenciler: Eskiden de böyle yumuşak hareketleri vardı. Hiç kız arkadaşı da yok, hep o Tunç ile takılıyor.” Görüldüğü üzere, Umut’un cinsel yönelimini bilmek onların en doğal hakkıymış gibi davranan öğrenciler, belirli ön yargılar, stereotipler üzerinden “erkeklığın” kodlarını üretmektedirler. Damganın görece haklı sebeplerini belirli eğilimler üzerinden tarif eden öğrenciler, maskülenitenin sınırlarını belirlemektedir. Tony Colles’in deyimiyile (2008, p. 238), mozaik erkeklığın gerekliliklerinin müzakere edildiği belirli standart kalıplar içerisinde erkeklik kodları çözümlenir. Güçlü, ayrıcalıklı ve belirli sermayelere sahip olma hegemonik erkeklığın totaliter yanını pekiştirmektedir. Umut’un bu baskın iyeliklere sahip olmayışı arkadaşlarına göre defolu, damgalı olma ile ilişkilendirilmektedir. Dahası hocalarından azar yiyen öğrenciler, “yoksa bu da mı top” diyerek hocalarına yönelik damgalama eyleminde bulunurlar. Şaka mahiyetinde de olsa konunun vahametinden habersiz olan öğrenciler Umut’un kayboluşunun faili olacaklarının farkında değillerdir.

Görsel 3: Arkadaşlarının Umut'u takımda istemediklerini söyledikleri sahne. **Görsel 4:** Umut'un Tunç ile konuştuğu sahne.

Bu noktada, organize zorbalık eyleminde bulunan takım oyuncularının, bilinçli ya da bilinçsiz yaptıkları eylemin ulaşacağı noktanın ne denli can yakıcı olabileceğini düşünmemeleri deneyimsizlik hususuna bağlanabilir. Her ne kadar zorbalık eyleminde bulunan kişilerin, arka planlarına dair bilgi sahibi olamasak da çeşitli tetikleyici unsurlar olduğunu çıkarsamak mümkündür. Thornicroft (2014, p. 210), damgalamanın üç temel nedeni olduğunu ifade eder. Bunlar; bilgi sorunları (cehalet), tutum sorunları (ön yargılar), davranış sorunları (ayrımcılık) olarak sıralanır. Bilhassa gençler arasındaki çekişmelerin birer çıkar ilişkisine dönüşmesi üstünlük belirteci olarak hayatta kalma güdüsüyle benzerlik göstermektedir. Bir diğer önemli nokta Umut'un en yakın arkadaşı Tunç ile yaptığı konuşmadır. Umut'un en büyük destekçisi konumunda olan Tunç, Umut'un girdiği her münakaşada arkadaşını savunur. Fakat *Görsel 4*'te gösterilen sahnedeki diyaloglar Tunç'un da benzer soru işaretlerine sahip olduğunu göstermektedir. Tunç, Umut'un söz konusu suçlamalara karşı verdiği reaksiyondan yakınmakta, kendisini yeterince savunmadığını düşünmektedir. Daha agresif olmasını, küfretmesini, "yapmasını gerekenlerin" bu olduğunu telkin etmektedir. Tunç'un "*sen sustukça bana bile şüpheyle bakıyorlar*" söylemi Umut için hayal kırıklığının, hezeyanın son noktası olarak öne çıkmıştır. Bu duygusal gerilim, Umut'un konumunun kırılmasını, itibarsızlaştırılan kimliğine yönelen şüphelerin tasdik edildiğini göstermektedir. Goffman (2022, p. 126), söz konusu durum ile ilgili olarak; "kader arkadaşı birinin (ya da acıyı paylaşan kimsenin) varlığı, aldatıcı görünümün koşullarını değişikliğe uğratar; çünkü damgayı gizlemek için kullanılan tekniklerin bizatihi kendisi, işin inceliklerini bilen birinin oynanan oyunu anlamasına neden olabilir". Bu aşamadaki belirsizliğin, şüphe olmaktan çok cevapsız sorulardan kaynaklı kafa karışıklığından ileri geldiğini söylemek mümkündür. Fakat, Umut için bunun hiçbir önemi yoktur. En yakınından gördüğü benzer tutum, onu hayal kırıklığına uğratmıştır. Umut'un bu durumda yapabilecek alternatifi bulunmamaktadır. Zira Huggins'in (2016, p. 189), dediği gibi damgalanmış kişi o kadar güçsüzleşir ki ne yapacağını bilemez duruma gelir. Günah keçisi konumundaki kişi, çıkar yolu olarak etiketlerden ve yaftalardan bertaraf olmak için gruptan ve kalabalıklardan uzaklaşmak ister. Benzer eğilim Umut'ta da görülür. Ailesi ile çıktığı akşam yemeğinde, ailesine su topu takımını bırakmak istediğini söyler. Bu aslında üstü örtülü yardım çağrısıdır. Fakat ailesi kendi dertlerine o denli angajedir ki çocuklarının büyük bir problem yaşadığının farkında değillerdir. Su topunun Umut için Amerika'daki okulun burs başvurusunda son derece önemli olduğunu vurgulamaktadırlar.

Umut gecenin bir vaktinde mesaj bildirim sesine uyanır. Açıp açmamakta karasız kalır. Açtıktan sonra donuk bir tepki verir. Yönetmen gelen mesajı göstermez fakat bu sahneden sonra Umut'un yüzme havuzundaki bazı arkadaşlarına küfürler savurarak saldırdığını görürüz. Mesaj kuvvetle ihtimal taciz, küfür ve incitici sözler içeren zorbalık eylemlerini

içermektedir. “Siber zorbalık fiziksel ortamda gerçekleştirilen zorbalık türlerine benzemektedir. Temel fark internet veya cep telefonu gibi sanal iletişimin gerçekleşebildiği bilgi ve iletişim teknolojilerinin aracı olarak kullanılmasıdır” (Erdur-Baker & Kavşut, 2007, p. 33). Umut’un dayanacak gücü kalmamıştır. Galiz, cinsiyetçi küfürler ederek arkadaşlarının üzerine çullandır. Belki de arkadaşlarının anladığı dilden, onların istediği jargonu üreterek konuşur. İçinde biriken kini belalar okuyarak ifade eder. Arkadaşları afallamıştır. Umut’un bu çıkışına sessiz kalmışlardır. Umut ilk defa uzlaşmacı, iyi niyetli tavrından uzaklaşarak tepkisel bir dil kullanarak savunma stratejisini değiştirmiştir. Savurduğu sinkaflı küfürler çizdiği imaja yakışmasa da toplumsal momentuma verdiği tepkinin bir sonucu olarak algılanabilir. Karakter arkının dönüşümünü belirli noktalarda seyirciyi katarsis noktasına ulaştıran bir reaksiyon olarak da okumak mümkündür. Fakat Umut’un bu tepkisi, damgasından kurtulduğu, “temize” geçtiği anlamını içermemektedir. Bir sonraki sahnede kamera Umut’u izlemeye devam eder. Umut yine denize sığınmıştır. Kamera sığ alan derinliği ile Umut’un duygularını yakalamakla kalmayıp, seyirciyi empatik katılıma davet eden punctum etkilerini kayıt altına alır. Umut gözyaşı döker. Denize doğru için için bakmaktadır. Daha sonrasında anlayacağımız şekliyle Umut gitmeye karar vermiştir. Yönetmen, Umut’u tünele doğru giderken gösterir. Görüntü fluya düşer. Umut karanlığa doğru ilerlemektedir. Söz konusu biçem, Umut’un akıbetiyle ilgili kötümser bir tahayyül anıştırmaktadır. Nitekim ses bandındaki tekinsiz efektler bunun bir kanıtıdır.

Finale doğru yaklaşırken, okul takımındaki öğrencilerin ve koçun ifadelerine şahitlik ederiz. Bu aynı zamanda konuya ilişkin faillerin çeşitli perspektiflerini aktarmaktadır. Koç: “*Kendi hayatlarını istedikleri gibi yaşamaz mı insan? Heteroseksüeller istediği gibi yaşamıyorlar mı hayatlarını? Gayler neden yaşamazın? İnsan değil mi? Kimin ne yaptığı bizi ne ilgilendirir*” gibi Umut’a seslenirken topluma karşı sitemkâr hislerini aktarmaktadır. Dedikoduyu ortaya atan ana zorba olarak nitelendirebileceğimiz Berk isimli takım oyuncusu pişmanlık belirtisi göstermemektedir. Tunç ve Tarık ise Umut için hayıflanmakta, geri dönmesi için çağrıda bulunmaktadır. Umut 18 gündür kayıptır. Ailesi perişan hale gelir. Baktıkları her yerde, hiçbir iz bulamazlar. Kayıp ilanları verirler, gidebileceği her yeri kolaçan ederler. Fakat çabaları sonuçsuz kalmıştır. Polislerden, sosyal medya içeriklerinden medet uman anne-baba ellerinden gelen her şeyi yaparlar.

Sosyal medya aracılığıyla Umut’un izine ulaşılmaya çalışılır. En ufak bir habere ulaşabilmek için her yol denenir. Yerel haber kanalları, çeşitli programlara konu olan Umut, isminden ötürü manşetlere düşer. Umut’un yakınları, aile fertleri anne ve babaya destek olmak için evlerine misafir olur. Orada tartışılan konu zorbalığın temel motivasyonlarına dair ipuçları verir. Baba Sinan, “*Nasıl bu kadar zalim olabiliyorlar?*” sorusuna koçun cevabı dikkat çekicidir. “*Zalim doğmuyorlar, zalim olmayı öğreniyorlar*”. Bu söylem sosyal öğrenme teorisiyle ilişkilidir. Başka bir deyişle, zorbalığın yapısal bir problem olduğu aktarılmaktadır. Xin Ma’nın çalışmasına göre (2001, p. 354), okul iklimi, disiplin iklimi, ailevi ilgi, kural ve uygulamalar zorbalık davranışlarına eklenmektedir. Dolayısıyla, kişisel tutumların

yanında mevcut habitusun zorbalık edimlerini etkilemesi muhtemeldir. Öte yandan, anne Selma'nın abisinin vurguladığı “İnsanlar bir araya gelince kötülük yapmak kolaylaşır” söylemi kolektif fikirlerin acımasızlığına vurgu yapmaktadır. Dolayısıyla sıradanlaşan kötülüğün bireylerarası ilişkilerde ahlaki dışlamayı normalleştirdiği kanısı göze çarpmaktadır.

Misafirler uğurlandıktan sonra anne ve babanın yüzleşmesine tanıklık ederiz. Baba; “Eşcinsel diyen o muhabiri geberteceğim!” diyerek öfke dolu serzenişte bulunur. Umut'un damgası, babaya sirayet etmiş, yaşananları kendi benliğine karşı bir yafta olarak kabul etmiştir. Nitekim Goffman da (2022, p. 61), “damgalı bireylerin yakınları, damgalı bireyin itibarsızlığının bir kısmını onunla paylaşmaya mahkûmdurlar. Bu kedere verilebilecek tepkilerden biri, bunu olduğu gibi benimsemek ve damgalıların dünyasında yaşamak” olduğu ifadesinde bulunmuştur. Baba Sinan, Umut'un çizim defterini karıştırır orada gördüğü kadın bedeni figüründen sonra ağlamaya başlar.³ Anne, babayı suçlamaya başlar. Umut'u manipüle ettiğini, sindirdiğini ima eder. Umut'a ve kendisine baskı yaptığını haykırır. Aralarında var olan elektriklenme söz konusu tartışma ile son raddeye ulaşmıştır. Anne, babaya karşı “hiç düşündün mü ya oğlumuz eşcinselse?” sorusuna karşılık babanın tepkisi “umurumda mı sanıyorsun? Tek istediğim oğlum bir kez daha görmek” olmuştur. Ardından telefon çalar, arayan polistir. Umut'un eşkâline uyan bir ceset bulunduğu, gelip teşhis etmeleri istenmiştir. Anne ve baba sessizlik içerisinde morga giderler. Karanlık koridorları geçerek morga ulaşırlar. Ölü bedeni gösterdiklerinde ise ekran kararır. Orada yatan Umut mudur bilinmez ama örtünün altında teşhis edilmesi gerekenlerin aslında başka hususlar olduğu açıktır. Filmin bu müphem bitişi sorgulanması gereken noktaları seyircinin kucağına bırakır.

Sonuç

Zorbalık öğrenciler arasında yaygınlık gösteren bir fenomendir. Bilinçli veyahut bilinçsiz yapılsın, mağdur için onulmaz hasarlara neden olur. Bu eylemlerin sinema aracılığıyla realize edilmesi, zorbalık ve damgalanma temsillerinin nasıl üretildiğini, motivasyonlarını ortaya koyar. Bu yönüyle, toplumsal iz düşünüm oluşturan sinemanın bu tür hikayelerle kurduğu bağlantıyı tetkik etmek hem söz konusu toplumun dinamiklerine hem de bu temsilleri bizatihi yaşamış bireylere ilişkin çeşitli özdeşleşme kanalları oluşturur. Bu hususta, önemli bir örnek olarak karşımıza çıkan *Bilmemek* filmi hem içerik hem de biçimsel tercihleriyle örselenen kimliğin, zorbalık karşısındaki mücadelesini ortaya koyar. Film yalnızca bu temel aks üzerine kurulu olmasa da bu çalışmanın odak noktası olarak ele alınmıştır.

Bu çalışmada filmin önemli karakterlerinden olan Umut'un yaşadıklarına, ötekileştirilme sürecine, damgasıyla kurduğu ilişkiye dair izlenimler aktarılmıştır. Empatik katılım ve natüralist estetiğin iç içe geçtiği filmde, Umut'un öyküsü izleyiciyi düşünmeye

³ Bu sahnenin varlığı, filmin motif olarak kullandığı “Bilmemek” manifestosuna yönelik, tutarsızlık oluşturmaktadır. Umut'un yöneliminin umarsanmadığı kabulü burada söz konusu ipucu ile tartışma konusu haline gelmiştir.

davet eden duygusal yüzleşmelerle karşılaştırır. Fakat bu durum ajite edilmeden meselenin özüne dair sorgulamalar ile ontolojik çıkarımlar ile elde edilmeye çalışılır. Film genel olarak, genel kabuller aracılığıyla doğru-yanlış, bilmek-bilmemek gibi göreceli perspektifler üzerinden Post-truth döneminin bir yansımasını oluşturmuştur. Ayrımcılık, sosyal dışlanma, ötekileştirilme olguları üzerinden farklılıkların nasıl inşa edildiğini gösteren genel bir perspektif sunmuştur. Yan hikayeler ile düşünüldüğünde yalnızca zorbalık meselesi değil aynı zamanda kamusal alandaki güç ilişkilerinin ne denli acımasızlıkla sonuçlanabileceği örneklendirilmektedir. Homofobinin, farklı cinsel kimliklerin varlığına ilişkin reddiyenin toplumsal uzamdaki karşılıkları resmedilmektedir. Linç kültürü, günah keçisi oluşturma gibi olgulara dolaylı olarak mercek uzatan film iletişim kurmanın, farklılıklara karşı toleranslı olmanın önemini ortaya koymaktadır. Filmin bunu aktarırken didaktizmden uzak, eksilteli bir anlatım kullanması seyirciye alan tanıyan önemli bir tercihtir. Nitekim katartik olmayan final ile bilmemenin sebep olduğu müphemliğin sinematik temsilleri ortaya koyulurken bireyin varoluşuna dair kötülük izleri sorgulamaya açılır. Öte yandan, film tekil diegesisler içermemektedir. Filmin sonuna ilişkin net verilerin bulunmaması, pek çok olasılığın var olması, bir taraftan yaşanan durumun temellerine ilişkin bir sorgulamaya yöneltirken “açık yapıt” niteliklerine haiz eleştirel farkındalık oluşturur. Leitmotiv olarak vurgulanan bilinemezlik heteronormatif kalıplar içerisinde tekrarlanarak ötekiliğin suretlerini ortaya koyar. Sınırlı da olsa siber zorbalığın suretlerini de gördüğümüz filmde, zorbalık söylemi hem gündelik hayatta hem de sanal dünya üzerinden geliştirilmiştir. Bu yönüyle dijital araçların ötekiliği meşrulaştırdığı, damgalayıcı söylemlerin yayılmasında aracılık ettiği görülmektedir. Bunun yanı sıra ekran zorbalığının toplum içerisindeki yaygınlığı buna yönelik çeşitli çözümlerin üstü örtülü biçimde aktarıldığı filmde, tüm paydaşlara önemli sorumluluklar düştüğü son kertede anlaşılmaktadır. Öğrenci, veli, okul arasındaki etkileşimde farkındalık, çeşitli stratejiler üretilmesi elzemdir. Nitekim akademik başarının yanında, fiziksel ruhsal olumsuzluklar istenmeyen sonuçlar doğurmaktadır. Bu durumlara yönelik ön sezi oluşturulması önem arz etmektedir. *Bilmemek* filminin bu noktada anti-zorbalık kaynağı olarak yeni sorular, tartışmalar oluşturması böylesi hassas konulara ilişkin empatiyi arttırmaktadır. Nitekim, zorbalık konusuna bireyleri daha fazla derinlik ve katılımı duyarlı hale getirmek mümkündür. Yorumlanması gereken bir diğer husus da zorbalığın temsil aracılığıyla doğrudan veya dolaylı olarak nasıl ele alındığıdır, zira imajların yorumlanabilir olması toplumun bu tür istismar biçimleriyle nasıl ilgilendiğini gösterir. Çünkü sinema sonuçta toplumun çıkarlarını yansıtır. Bu noktada, *Bilmemek* filmi antagonist-zorbaları temsil ederken klişe imajlardan kaçınmamasına rağmen teorik çerçevede vurgulanan özelliklere sahip karakterlerden örülü olması önemli bir diğer noktadır. Son olarak zorbalık-şiddet olaylarının yaygınlaşması, buna ilişkin neden ve sonuçların tüm katmanlarıyla toplumsal düzlemde ele alınması, *Bilmemek* filminde mikro bir perspektiften makro çıkarımlar yapılmasını sağlamıştır.

Nihayetinde, damga ve ayrımcılık deneyiminin belli değişkenlere göre şekillendiği saptanmıştır. Cinsel yönelim damgasının belirgin şekilde öne çıktığını ve söz konusu karakterin yaşadığı olumsuz deneyimlerle ilişkisi olduğu görülmüştür. Erving Goffman (2022, p. 32), *Damga: Örselenmiş kimliğin İdare Edilişi Üzerine Notlar* kitabının girişinde öteki olmanın “aşağı halini açıklamak ve temsil ettiği tehlikeyi izah etmek için damga teorisi, bir ideoloji inşa eder, bazen de sosyal sınıf gibi başka farkları temel alan bir hasımlığı akla yatkın kılmak için rasyonel gerekçeler” bulduğumuzu söyler. Fakat buradaki örnekte bu gerekçelendirmelerin ne sınıfsal ne ideolojik ne de statükocu nedenler bulunmaktadır. Bu noktada tamamen ön yargılar ve pragmatik saikler öne çıkar. Başrol karakterin yani Umut’un bu tutumlara yönelik gösterdiği belli başlı refleksler bulunmasına rağmen kaçınma stratejisi uygulaması çevresindekilere ve topluma ilişkin müzakere kapılarının kapandığının göstergesidir. Fakat filmin son sekanslarında öne çıkan mesafeli durgun ve uzun planlar, toplumsal önermeler oluşturarak başrolü dışarda bırakarak failer ve seyirci arasında yeni müzakere kapıları açmaktadır. Fakat bunu yaparken olayı mistifiye etmekten uzakta son derece gerçekçi bir üslupla yaptığı görülmektedir.

Çıkar Çatışması Beyanı:

Makale yazarı herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir

Kaynakça

- Ainley, S. & C. Coleman, & L. M. Becker. (1986). Stigma Reconsidered, in *The Dilemma of Difference*, Ainley, S. C. (Eds.), *Plenum*, New York, pp. 1-13.
- Atik, G., Özmen, O., & Kemer, G. (2012). Bullying and submissive behavior. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 191-208.
- Bauman, S. (2007). Cyberbullying: A virtual menace. *In National Coalition Against Bullying National Conference*, 2(4).
- Becker, H. S. (2021). *Hariciler (Outsiders): Bir Sapkınlık Sosyolojisi Çalışması*. Ş. Geniş, L. Ünsaldı. (Çev.). 5. Basım, Ankara: Heretik Yayınları.
- Bibou-Nakou, I., Tsiantis, J., Assimopoulos, H., Chatzilambou, P., & Giannakopoulou, D. (2012). School factors related to bullying: A qualitative study of early adolescent students. *Social psychology of education*, 15(2), 125-145.
- Bonitzer, P. (2011). *Kör Alan ve Dekadrajlar*. İ. Yaşar. (Çev). 2. Basım, İstanbul: Metis Yayınları.
- Bos, A.E.R., & Pryor, J.B., & Reeder, G.D. & Stutterheim, S.E., (2013), Stigma: Advances in Theory and Research, *Basic and Applied Social Psychology*, 35(1): 1-9.
- Carney, A. G., & Merrell, K. W. (2001). Bullying in schools: Perspectives on understanding and preventing an international problem. *School Psychology International*, 22(3), 364-382.

Coles, T. (2008). Finding space in the field of masculinity: Lived experiences of men's masculinities. *Journal of Sociology*, 44, 233.

Corrigan, P. W., & Shapiro, J. R. (2010). Measuring the impact of programs that challenge the public stigma of mental illness. *Clinical psychology review*, 30(8), 907-922.

Craig, W. M., Pepler, D., & Atlas, R. (2000). Observations of bullying in the playground and in the classroom. *School psychology international*, 21(1), 22-36.

Crocker, J., Major, B., & Steele, C. (1998). Social stigma. In D. T. Gilbert, S. T. Fiske, & G. Lindzey (Eds.), *The handbook of social psychology*. McGraw-Hill.

Çam, O., & Çuhadar, D. (2011). Ruhsal hastalığa sahip bireylerde damgalama süreci ve içselleştirilmiş damgalama. *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi*, 2(3), 136-140.

Çelenk, T. E. A., & Yıldızlar, O. (2019). Lise öğrencilerinde akran zorbalığı ve mağduriyetinin incelenmesi. *Sağlık ve Yaşam Bilimleri Dergisi*, 1(2), 24-31.

Çelik, H., & Ekşi, H. (2008). Söylem analizi. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 27(27), 99-117.

Dovidio, J. F., Major, B., & Crocker, J. (2000). Stigma: Introduction and overview. In T. F. Heatherton, R. E. Kleck, M. R. Hebl, & J. G. Hull (Eds.), *The social psychology of stigma* (pp. 1-28). Guilford Press.

Earnshaw, V. A., Reisner, S. L., Juvonen, J., Hatzenbuehler, M. L., Perrotti, J., & Schuster, M. A. (2017). LGBTQ bullying: translating research to action in pediatrics. *Pediatrics*, 140(4).

Earnshaw, V. A., Reisner, S. L., Menino, D. D., Poteat, V. P., Bogart, L. M., Barnes, T. N., & Schuster, M. A. (2018). Stigma-based bullying interventions: A systematic review. *Developmental review*, 48, 178-200.

Erdur-Baker, O. (2007). Akran Zorbalığının Yeni Yüzü: Siber Zorbalık Cyber Bullying: A New Face of Peer Bullying. *Eurasian Journal of Educational Research*, 27, 31-42

Falk, G. (2001). *Stigma: How We Treat Outsiders*. Amherst, NY: Prometheus Books.

Foucault, M. (2001). *Kelimeler ve Şeyler*. M.A Kılıçbay. (Çev.). Ankara: İmge Yayınevi

Furniss, C. (2000). Bullying in schools: It's not a crime-is it. *Education and the Law*, 12(1), 9-29.

Goffman, E. (2022). *Damga: Örselenmiş Kimliğin İdare Edilişi Üzerine Notlar*. Ş. Geniş, L. Ünsaldı, S.N Ağırnaslı. (Çev.). 7. Baskı, Ankara: Heretik Yayınları.

Gruen, A. (2016). *İçimizdeki Yabancı – Nefretin Kökenleri, Yabancı Olana Nefret ve Sonuçları*, İ. İgan. (Çev.). 3. Baskı, İstanbul: Çitlembik Yayınları.

Hamarus, P., & Kaikkonen, P. (2008). School bullying as a creator of pupil peer pressure. *Educational research*, 50(4), 333-345.

Huggins, M. (2016). Stigma is the origin of bullying. *Journal of Catholic Education*, 19(3), 166-196.

Jones, E., Farina, A., Hastorf, A., Marbus, H., Mitler, D., Scott, B., & French, R. 144 Harper (1984). *Social stigma: The psychology of marked relationships*. New York: Freeman.

Juvonen, J., & Graham, S. (2014). Bullying in schools: The power of bullies and the plight of victims. *Annual review of psychology*, 65(1), 159-185.

- Kant, I. (1993). *Arı Usun Eleştirisi*. A. Yardımlı. (Çev.). İstanbul: İdea Yayınevi.
- Kearney, R. (2022). *Yabancılar, Tanrılar ve Canavarlar: Ötekiliği Yorumlamak*. B. Özkul. (Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Le Bon, G. (1997). *Kitleler Psikolojisi*, İstanbul: Hayat Yayınları.
- LeBel, T. P. (2008). Perceptions of and responses to stigma. *Sociology Compass*, 2(2), 409-432.
- Link, B. G., Phelan J. C. (2001). Conceptualizing stigma. *Annual Review of Sociology*, 27, 363-385.
- Ma, X. (2001). Bullying and being bullied: To what extent are bullies also victims?. *American Educational Research Journal*, 38(2), 351-370.
- Major, B. ve O'Brien, L. (2005). The Social psychology of stigma. *Annual Review of Psychology*, 56, 393-421.
- Nabors, N. A. (2012). The social psychology of stigma. Multiple minority identities: Applications for practice, *Research, and Training*, 13-34.
- O'Connell, P., Sedighdeilami, F., Pepler, D. J., Craig, W., Connolly, J., Atlas, R., & Charach, A. (1997). Prevalence of Bullying and Victimization among Canadian Elementary and Middle School Children.
- Olweus, D. (1999). *The Nature of Scholl Bullying: A Cross National Perspective*. London and New York Routledge.
- Özbek, A. (2020). Buna hakkın yok ve mahkemeni tanımıyorum. Bianet Websitesi, 24.07.2020, <https://m.bianet.org/bianet/yasam/228011-buna-hakkin-yok-ve-mahkemeni-tanimiyorum> Erişim Tarihi: 10.08.2022.
- Pescosolido, B. A., & Martin, J. K. (2015). The Stigma Complex. *Annual review of sociology*, 41, 87-116.
- Rigby, K. (2003). Consequences of bullying in schools. *The Canadian journal of psychiatry*, 48(9), 583-590.
- Ross, D. M. (2002). Bullying. In J. Sandoval (Ed.). *Handbook of crisis counseling, intervention, and prevention in schools* (pp. 105-135). Mahwah, NJ: Erlbaum.
- Russell, S. T., Sinclair, K. O., Poteat, V. P., & Koenig, B. W. (2012). Adolescent health and harassment based on discriminatory bias. *American Journal of Public Health*, 102(3), 493- 495.
- Ryan, M. & Kellner, D. (2010). *Politik Kamera*. E. Özsayar. (Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Sanders, C. E. (2004). What is bullying? In C. E. Sanders & G. D. Phye (Eds.). *Bullying: Implications for the classroom* (pp. 1-18). Elsevier Academic Press.
- Schnapper, D. (2005). *Sosyoloji Düşüncesinin Özünde Öteki ile İlişki*. A. Sönmezay. (Çev.). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Schneider, J. W., & Conrad, P. (1980). In the Closet with Illness: Epilepsy, Stigma Potential and Information Control. *Social Problems*, 28(1), 32-44.

Siegel, K., Lune, H., & Meyer, I. H. (1998). Stigma management among gay/bisexual men with HIV/AIDS. *Qualitative sociology*, 21(1), 3-24.

Slonje, R., Smith, P. K., & Frisén, A. (2013). The nature of cyberbullying, and strategies for prevention. *Computers in human behavior*, 29(1), 26-32.

Smith, P. K., & Brain, P. (2000). Bullying in schools: Lessons from two decades of research. *Aggressive Behavior*, 26(1), 1-9.

Smith, P. K., & Sharp, S. (1994). *School Bullying: Insights And Perspectives*. London: Routledge. ED 387 223.

Smith, P. K., Mahdavi, J., Carvalho, M., Fisher, S., Russell, S., & Tippett, N. (2008). Cyberbullying: Its nature and impact in secondary school pupils. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 49, 376-385.

Stevenson, P. & Smith, D. (1989) Bullying in the junior school, in: D.P. Tattum & D.A. Lane (Eds). *Bullying in Schools* (Stoke-on-Trent, Trentham Books).

Thornberg, R., & Knutsen, S. (2011). Teenagers' explanations of bullying. *In Child & Youth Care Forum* 40(3), 177-192).

Thornicroft, G. (2014). *Toplumun Reddettiği: Ruhsal Hastalığı Olan İnsanlara Karşı Ayrımcılık*. N. Uluhan, T. Doğan, H. Soygür. (Çev.). Ankara: İmaj Yayınevi.

Uçar İlbuğa, E. (2020). Bilmemek Filmi Üzerinden Öteki Kavramına Bir Bakış. *Medya ve Kültürel Çalışmalar Dergisi*, II (I), 48-49.

Van Laar, C., & Levin, S. (2006). The Experience of Stigma: Individual, Interpersonal, and Situational Influences. In S. Levin & C. van Laar (Eds.). *Stigma and group inequality: Social psychological perspectives*. Lawrence Erlbaum Associates Publishers.

Varjas, K., Dew, B., Marshall, M., Graybill, E., Singh, A., Meyers, J., & Birckbichler, L. (2008). Bullying in schools towards sexual minority youth. *Journal of School Violence*, 7(2), 59-86.

Ybarra, M. L., & Mitchell, K. J. (2004). Online aggressor/targets, aggressors, and targets: A comparison of associated youth characteristics. *Journal of child Psychology and Psychiatry*, 45(7), 1308-1316.

Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Ankara: Seçkin Yayınları.